च। अस्थिधातुजातोपधातुविशेषोऽयं केशः। अस्मात् परवर्त्तिनः पाशादिशब्दाः केशभूयस्त्ववाचिनः। "बालास्तु तत्पराः पाशो रचना भारउच्चयः। हस्तः पक्षः कलापश्च केशभूयस्त्ववाचकाः" हेमचन्द्रोक्तेः। केशस्तु पितृतोजायते यथाह सुश्रुतः "गर्भस्य केशश्मश्रुलोमास्थिनखदसिरास्नायुधमनीरेतःप्रभृतीनि स्थिराणि पितृजानि" "केशाः श्मश्रु च लोमानि नखा दन्ताः सिरास्तथा। धमन्यः स्नायवः शुक्रमेतानि पितृजानि हि" भावप्र०। तस्य सर्व्वदा वृद्धिमत्त्वमाह तत्रैव "शरीरे क्षीयमाणेऽपि वर्द्धेते द्वाविमौ सदा। स्वभावं प्रकृतिं कृत्वा नखकेशाविति स्थितिः" "चेतनानामधिष्ठानं मनोदेहश्च सेन्द्रियः केशलोमनखाग्रान्तर्मलद्रव्यगुणैर्विना" तस्योत्पत्तिप्रकारः भावप्र० दर्शितो यथा "ततोऽस्थ्यग्निना पुनः पच्यमानं पञ्चाहोरात्रात् सार्द्धं दण्डञ्च यावदस्थ्येव तिष्ठति। ततः पच्यमानात् तस्मात् मलो निर्गच्छति। स च व्यानवायुना प्रेरितः सिरासिः मार्गेणागत्याङ्गुलिषु नखाः तनौ लोमानि च भवन्तीति" अत्र लोमसाम्यात् केशस्यापि तनौ प्ररोहादस्थिधातुजत्वमुन्नेयम्। एवं गर्भे षष्ठे मासि तस्य लोमसाम्यात् प्रादुर्भावः "षष्ठे बलस्य वर्णस्य नखलोम्नां च सम्भवः" या० उक्तेः। जनानां केशवत्त्वे कारणम् शत० ब्राह्मणे उक्तं तद्वाक्यञ्च (केशिन्) शब्दे वक्ष्यते। केशनाशकारणञ्च इन्द्रलुप्तशब्दे दर्शितम् केशकौक्ल्यहेतुस्तु "क्रोधशोकश्रमकृतः शरीरोष्मा शिरोगतः। पित्तं च केशान् पचति पलितं तेन जायते" सुश्रुतेनोक्तः "लताप्रतानोद्ग्रथितैः स केशैः"। रघु०

"अलक्तकाङ्कानि पदानि पादयोः" "विकीर्णकेशासु परेत भूमिषु" कुमा० "केशः काशस्तवकविकाशः" सा० द० "केशेषु चमरीं हन्ति" सि०कौ०। "क्लृप्तकेशनखश्मश्रुः" मनुः "केशश्मश्रु धारयतामग्र्या भवति सन्ततिः" शु० त०दानधर्म्मे। केशश्मश्रु इत्यत्र श्मश्रुशब्दस्य घ्यन्तत्वेऽपि राजद० परनिपातः। तस्य मूलं कर्णा० जाहच्। केशजाह तन्मूले न०। अस्य स्वाङ्गत्वात् उपसर्जनत्वे अतिकेशी सुकेशीत्यादौ स्त्रियां वा ङीष्। केशेषु प्रसितः(तत्परः) कन्। केशक तद्रचनातत्परे त्रि०।

केशकर्म्मन् न० केशानां कर्म्म रचनादि। केशानां रचनादिकरणेन संस्काररूपे व्यापारभेदे। "साहं ब्रुवाणा सैरिन्ध्री कुशला केशकर्म्मणि" भा० वि०३अ०। २केशान्तकर्म्मरूपे संस्कारभेदे च केशान्तशब्दे विवृतिः

केशकलाप पु० ६त०। केशसमूहे हेमच०।

केशकार पु० केशं केशाकारं करोति कृ—अण् उप०स०। इक्षुभेदे भावप्र० इक्षुशब्दे यत् कोशकृत इति तदशुद्धम् केशकृत इत्येव शुद्धम्

केशकारिन् त्रि० केशं तद्रचनां करोति कृ—णिनि। केशरचनाकारके स्त्रियां ङीप। "निहीनवर्णां सैरिन्ध्रीं बीभत्सां केशकारिणीम्" भा०वि०१४अ०।

केशकीट पु० ६त०। यूकाख्ये १केशकीटे। (उकुण) शब्दचि०। तद्धेतुश्च "अरूंषि बहुवक्त्राणि बहुक्लेदानि मूर्द्धनि। कफासृक्कृमिकोपेन नृणां विद्यादरूंषिकाम्" सुश्रुतोक्तः। केशश्च कीटश्च द्व०। २केशे कीटे च। "केशकीटावपन्नञ्च पदा स्पृष्टञ्च कामतः" मनुः [त्रिका०

केशगर्भ(क) पु० केशः गर्भेऽस्य वा कप्। कबरीरूपे पदार्थे

केशग्रह पु० ६त०। १बलात्कारेण कचग्रहणे सुरतक्रीडाङ्गे २तद्ग्रहणे च। "केशग्रहान् प्रहारांश्च शिरस्येतान् विवर्ज्जयेत्" मनुः "कोपेन केशग्रहणप्रहारौ शिरसि वर्ज्जयेत् कोपनिमित्तत्वादात्मनः परस्य च प्रतिषेधः। अतएव सुरतसमये कामिनीकेशग्रहस्यानिषेधः" कुल्लू०। "रतेषु केशग्रहाः" कादम्बरी "सुरतेषु नतु युद्धेषु इत्यर्थः। कचग्रहादयोऽप्यत्र। ल्युट् केशग्रहणमप्यत्र न०। "शम्भोः केशग्रहणमकरोत्" मेघदूतम्

केशग्राहम् अव्य०। केशान् गृहीत्वा "स्वाङ्गेऽध्रुवे" पा० ग्रह—णमुल् उप० स०। केशान् गृहीत्वेत्यर्थे येन विना न जीवनं तद्ध्रुवं तद्भिन्ने इत्यर्थः। केशं विनापि जीवनस्य सम्भवात् तस्याध्रुवत्वात् स्वाङ्गत्वाच्च तत्र णमुल्।

केशघ्न न० केशान् हन्ति हन—हेत्वादौ टक्। इन्द्रलुप्तकरोगे (टाक) हेमच० इन्द्रलुप्तशब्दे ९५०पृ० विवृतिः

केशच्छिद् त्रि० केशान् छिनत्ति छिद—क्विप् ६त०। १केशच्छेदके २नापिते पु० शब्दमा० क। केशच्छिदोऽप्यत्र

केशट पु० केशेषु केशान् वा अटति अट—अच् शक०।(उकुण) १मत्कुणे। २विष्णौ ३छागे च मेदि०। ४भ्रातरि शब्दर०। ५ कामदेवस्य शोषणाख्य बाणे विश्वः। ६शोनकवृक्ष (शोना) त्रिका०।

केशधर त्रि० केशान् धरति धृ—अच्। १केशवपनाकर्त्तरि वत्प्राये २देशभेदे पु० ब० व०। स च देशः वृ०सं० कूर्म्मविभागे उत्तरस्यामुक्तः। "केशधरचिपिटनासिकदासेरकवाटशरधानाः"